

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Árijská rasa a nacistická ideologie
Žaneta Blínová

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

Árijská rasa a nacistická ideologie

Žaneta Blínová

Vedoucí práce:

Prof. RNDr. Ivo Budil Ph.D., DSc.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych chtěla poděkovat svému vedoucímu práce Prof. RNDr. Ivo Budilovi Ph.D., DSc. za odborné vedení práce a jeho cenné rady a připomínky.

Mé velké poděkování patří též rodině za jejich morální, ale také finanční podporu při mých studiích.

Obsah

1 ÚVOD.....	1
2 POČÁTKY RASOVÉHO MYŠLENÍ.....	3
2.1 Vznik rasové ideologie.....	3
2.1.1 Ideologické kořeny.....	6
2.2 Termín rasa a jeho původ.....	8
2.3 Rasové klasifikace.....	11
3 ÁRIJSTVÍ.....	13
3.1 Zrození indoevropéistiky a árijské ideologie.....	13
3.2 Zrození árijské rasy.....	15
3.3 Joseph-Arthur de Gobineau.....	16
4 VZNIK NACISMU.....	19
4.1 Vznik nacistické ideologie.....	19
4.2 Formování nacismu v Německu.....	19
4.3 Adolf Hitler.....	22
4.4 Eugenika.....	26
5 ZÁVĚR.....	29
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	32
7 RESUMÉ.....	34

1 ÚVOD

Tato práce se bude zabývat árijskou rasou ve spojení s nacistickou ideologií, přičemž cílem mé práce bude objasnit okolnosti, které předcházely vzniku holocaustu a daly mu tak podnět vzniknout. Zajímat mě bude Hitlerův motiv k vraždění a pokusím se také zjistit, proč zrovna árijská rasa byla pro Hitlera tou vyvolenou.

Metodou, která mi posloužila pro sepsání mé práce byl rozbor literárních pramenů, přičemž hlavním přínosem pro mne byly knihy Ivo T. Budila *Za obzor Západu a Jitro Árijců: život a dílo Arthura Gobineaua, zakladatele árijské ideologie*, které mi byly cenným zdrojem informací.

V první kapitole se stejnojmenným názvem se budu zabývat počátky rasového myšlení. Jako první se zde budu věnovat samotnému vzniku a počátkům rasové ideologie. Jelikož je totiž téma židovské genocidy od rasové ideologie neoddělitelné, považuji za důležité její vznik a počátky objasnit. V této kapitole se dále zmíním o ideologických kořenech rasismu, kde se budu věnovat především kraniologickým metodám a také sociálnímu darwinismu, který tvrdil, že společnost lze reformovat a pozitivně proměnit na základě aplikace přírodních zákonů, které odhalil Charles Darwin. Další část této kapitoly potom věnuji objasnění termínu rasa a jeho původu a také se budu zabývat rasovými klasifikacemi, kde zmíním některé konkrétní, jejichž autory byli například Francois Bernier, Gottfried Wilhelm Leibniz, či zakladatel antropologie Johann Friedrich Blumenbach.

Ve druhé kapitole, jak už sám název napovídá, se budu věnovat árijství a árijské rase. Tuto kapitolu přitom považuji za klíčovou pro pochopení toho, proč byla zrovna árijská rasa nadřazena rasám ostatním a proč zrovna árijci byli pro Hitlera ti vyvolení. V úvodu této kapitoly se budu zabývat zrozením indoevropistiky, disciplíny, která zkoumala příbuznost indoevropských jazyků a sehrála při utváření árijství a jeho nadřazenosti klíčovou roli. Zmíním se zde například o

Williamovi Jonesovi, zakladateli této disciplíny, který také vystoupil s ideou árijské rodiny. V další části kapitoly potom stručně představím zrození árijské rasy, kde ozřejmím původ nadřazenosti árijců nad ostatními rasami. Závěr kapitoly potom věnuji Josephu-Arthuru de Gobineauovi, který je považován za zakladatele teorie rasismu a proto si myslím, že zmínka o něm do této práce bezesporu patří.

Třetí kapitola má název "Vznik nacismu" a je tedy zřejmé, o čem zde bude řeč. Úvod kapitoly věnuji samotnému vzniku nacismu, kde podám definici této totalitní ideologie. Další část kapitoly má potom název "Formování nacismu v Německu" a popíše zde samotné počátky vzniku nacistického Německa a představím cíle, kterých chtělo pod vedením Adolfa Hitlera dosáhnout. V další části této kapitoly se potom budu věnovat samotnému Adolfu Hitlerovi, vůdci, který má holocaust na svědomí a který stojí za vyvražděním několika milionu Židů na počátku dvacátého století. Po stručném uvedení do Hitlerova života, který měl na jeho pozdější činy bezpochyby vliv, se pokusím objasnit, čeho chtěl Hitler masovým vyhlazením Židů dosáhnout. Také se zde ovšem zmíním o Houstonu Stewartu Chamberlainovi, autorovi, který měl na Hitlera a jeho pozdější chování také značný vliv. V závěru práce se potom budu věnovat eugenice, vědě, která v devatenáctém století hlásala potlačení špatných genetických rysů a výlučnou reprodukcí zdravého plemene obrodit lidstvo a bez které by samotný holocaust snad ani nebyl možný.

Má práce potom nemá v žádném případě za cíl předkládat další dějiny holocaustu, nýbrž se zde budu snažit zamyslet nad příčinami jeho vzniku. Vzhledem k rozsáhlosti tématu jsem si však vědoma, že nemůžu postihnout všechny příčiny mající vliv na jeho vznik a proto se zde pokusím zmínit alespoň ty z mého hlediska nejdůležitější.

2 POČÁTKY RASOVÉHO MYŠLENÍ

2.1 Vznik rasové ideologie

Vznik a rané formování rasové ideologie patří v dějinách západní civilizace k těm oblastem, které jsou málo probádány a mnohokrát i špatně pochopeny. Přesné počátky moderní rasové ideologie, vzhledem k obtížnému odlišení pouhých xenofobních předsudků od skutečného rasismu, nejsme schopni stanovit. (Budil, 2009: 14-15)

Rasová ideologie, kterou se zde budu zabývat, využívá rasové členění lidstva k prosazení či ospravedlnění sociální hierarchie a k reprodukci nerovnosti sociální, politické nebo ekonomické. (Budil, 2005: 8) Pro Arthura Gobineaua, francouzského spisovatele a domělého tvůrce vědecké rasové teorie, se stala rasa klíčem pro pochopení a výklad lidských dějin. Jako jeden z prvních si všiml takzvaného "instinktu smrti", který do vztahů mezi národy vstoupil současně s rasovým konceptem a znamenal, že jednotlivé rasy se naučily nenávidět takovým způsobem, jakého tradiční kmeny a etnika nebyly schopny. Již v dřívějších dobách se různé skupiny lidí¹ dopouštěli tradičního násilí, jež mělo za následek miliony mrtvých, avšak systematická genocida rasové ideologie posílené sociálním darwinismem, jejímž vyústěním byl holocaust, nemá v dějinách obdoby. (Budil, 2009: 14-16)

Jak zdůraznil Armand de Bréau de Quatrefages již v roce 1871: "*Rasová válka nezná ani slitování, ani kompromis.*"² Revitalizační charakter árijské ideologie, který byl předpokladem úspěšného průniku do dobové politické kultury, odráží temná předpověď, již pronesl v roce 1887 Georges Vacher de Lapouge, francouzský sociální darwinista a zakladatel antroposociologie: "*Jsem přesvědčen, že v příštím století se lidé budou zabíjet po milionech kvůli rozdílu jednoho nebo dvou stupňů*

¹ Například staří Řekové či Římané (z knihy: Budil, 2009: 15)

² cit. (Budil, 2009: 15)

lebečního indexu. Lidé budou identifikováni prostřednictvím tohoto znaku, který nahradil biblický šibolet a lingvistické pouto,... a poslední sentimentalisté uzří nejmasovější vyhlazování."³ Opravdu pozoruhodný výrok, kterým Vacher de Lapouge, téměř jako by předvídal budoucí tragédii čtyřicátých let dvacátého století. (Budil, 2009: 14-16)

Hannah Arendtová vylíčila ve své knize *Původ totalitarismu* vzestup rasové ideologie na přelomu osmnáctého a devatenáctého století jako výraz snahy konfrontovat rasu aristokratů s národem občanů. Středověká společnost obsahovala řadu projevů, jež dnes označujeme jako netolerantní nebo xenofobní, přesto však středověký Západ nevytvořil žádnou doktrínu, která by se snad podobala novověké rasové ideologii nebo rasismu. Středověký antisemitismus, sílící zejména od třináctého století, byl založen na náboženském a nikoliv rasovém antagonismu jako je tomu běžně dnes. (Budil, 2005: 11-12)

Sociální konstrukce rasy, můžeme říci, je tedy velmi starým fenoménem. (Budil, 2003: 119) Koncept, který byl vědeckou terminologií devatenáctého století pojímán jako rasa, existoval v určité podobě i v dřívějších kulturách. Evropané šestnáctého a sedmnáctého století však jen zřídka zmiňovali barvu kůže a jiné tělesné vlastnosti jako důkaz nižších mentálních schopností. Hlavním faktorem určující rozdílné dispozice lidských populací byly na prvním místě podmínky klimatické a přírodní, jejichž vliv však nebyl považován za fatální. Postoj krajního etnocentrismu byl sice pro raný novověk často charakteristický, nešlo však o projevy otevřeného rasismu, se kterými se setkáváme od konce osmnáctého století na Západě běžně. První rasová členění lidstva podle somatických hledisek vznikala teprve tehdy, kdy v důsledku poklesu vlivu biblické antropologie ztratil jazyk postavení výsadního nástroje klasifikace. (Budil, 2001: 455) Prestiž jazyka neustále upadala a jazyk se tedy stával pomíjivým akcidentem, který měl o povaze lidského společenství mnohem nižší vypovídací hodnotu, než jeho fyzické vlastnosti. (Budil, 2001: 454) Sociální stratifikace

³ cit. (Budil, 2009: 15-16)

založená na fyziognomických odlišnostech, zdůvodňovaná rasovými stereotypy a biologickými metaforami se vytvořila koncem prvního tisíciletí po Kristu v rámci islámské civilizace, kdy její hlavní obětí byli původní obyvatelé subsaharské Afriky. O pigmentokracii jako o první, intuitivní formě rasové ideologie Starého světa můžeme hovořit vzhledem ke zdůraznění barvy kůže jako signifikantního příznaku příslušnosti k otrockému nebo jinému marginálnímu statusu. Vysvětlovat zrod rasové klasifikace a s ní související rasové hierarchie výlučně na základě koloniálního zotročování je však poměrně obtížné, protože řada protagonistů rasové teorie se buďto přímo hlásila k abolicionistickému hnutí a nebo otroctví odmítala alespoň z morálních důvodů. (Budil, 2005: 14-16)

Ve vývoji rasového myšlení potom můžeme rozlišit tři základní fáze, které můžeme označit jako pigmentokracii, antropologii a palingenezi. Pigmentokracie, o které jsem se již zmínila, se tedy zrodila v islámské společnosti a jejím otrokářském systému a postupně se rozšířila do evropských zámořských území. Antropologie představuje intelektuální pokus Západu vytvořit na základě přírodních věd univerzální rasovou klasifikaci lidstva. V následujícím období se rasová teorie stala součástí politické kultury Západu a měnila v ideologii sloužící různým partikulárním zájmům, přičemž nabývala revitalizačního rázu. Slavila triumf, avšak prostřednictvím nacistického rasového totalitarismu se nenapravitelně kompromitovala. Na prahu moderní doby nebyla jedním z hlavních cílů rasové ideologie snaha ospravedlnit podřadné postavení ekonomicky vykořisťovaného domorodého obyvatelstva zámořských kolonií, ale moderní rasová ideologie měla představovat nástroj k dosažení maximální společenské efektivity. (Budil, 2005: 28)

Závěrem je důležité říci, že rasové myšlení na Západě v devatenáctém století a v první polovině dvacátého století by však nikdy nedosáhlo takového ohlasu, pokud by neexistovala přímá sociální poptávka po takovéto ideologii. Příčiny rozkvětu rasismu potom mohly

být dvojího typu. Buďto mohly být zdroje rasového myšlení výrazem vnitřních sociálních či národnostních a ideologických střetů, a nebo se zdroje rasového myšlení mohly vztahovat ke konfliktům Západu s mimoevropskými kulturami. (Budil, 2001: 456-460)

2.1.1 Ideologické kořeny

Jedním z klíčových prvků při konstituování moderní rasové ideologie byl rozvoj kranio-metrických metod. Byly to právě antropometrické a především kranio-logické metody uplatňované při měřeních rozsáhlých lidských populací, jejichž účelem bylo typologicky určit jednotlivé rasy. (Budil, 2001: 543) Ty vytlačily jazykovědu jakožto hlavní arbitr při studiu lidské etnické rozmanitosti. Být Árijcem již neznamenal hovořit árijským, tedy indoevropským jazykem, ale mít odpovídající tvar lebky. (Budil, 2009: 28) S pomocí nástrojů jako byla posuvná měřítka a kranio-metry měřili badatelé hlavy, mozkovny, nosy a další části lidského těla. Vážily se lebky, ohledávaly kosti a pečlivě se zaznamenávala barva vlasů a očí. Takzvaný "cefalický index", kladoucí důraz na kombinované měření délky a šířky lebky, jehož autorem byl švédský antropolog Anders Adolf Retzius, přesvědčil většinu evropských vědců, že lebeční parametry mají větší vypovídající hodnotu, než jazykověda a příslušnost k árijské rase již tedy neurčovala příbuznost se sanskrtem, ale dolichokranní a protáhlý tvar lebky. (Clayová, Leapman, 1996: 21) Tento index tedy sehrál klíčovou úlohu při artikulaci rasové teorie.

Existovala ale také vlna skepticismu vůči rasové klasifikaci, kdy někteří autoři zpochybňovali koncepci primordiálních rasově čistých typů, které lze ze soudobých smíšených populací odvodit prostřednictvím matematických procedur. Badatelé si tak již na přelomu devatenáctého a dvacátého století uvědomovali, že pravěké lebky nereprezentují původní čisté rasové skupiny, jak se domnívaly předchozí generace fyzických antropologů. Stávající způsob rasové klasifikace se tak dostal pod silný tlak a pochybnosti o možnostech

vědecky věrohodně rozdělit soudobé lidstvo do rasových skupin vyústily ve zpochybnování samotné existence ras. (Budil, 2001: 544-545)

*"Zásadní kvalitativní skok směrem k masové politické ideologii však rasové myšlení učinilo až od sedmdesátých let devatenáctého století pod vlivem sociálního darwinismu, kdy se rozšířila představa, že společnost lze reformovat a pozitivně proměnit na základě aplikace přírodních zákonů, které Charles Darwin odhalil."*⁴ Podle Darwina se jedinci v populaci určitého druhu liší drobnými odchylkami, které předávají svému potomstvu. V každé generaci je potom značná část jedinců eliminována přírodním výběrem a přežívají pouze ti, kteří jsou díky individuálním dispozicím nejlépe přizpůsobeni měnícím se podmínkám přírodního prostředí. Odchylky v individuální výbavě jsou zcela náhodné a neovlivnitelné environmentálními vlivy a pokud představují vhodnou adaptační strategii, přinášejí tak svému nositeli reprodukční výhodu a jsou dědičně předávány jeho potomkům. Na základě tohoto procesu tedy dochází k transformaci a adaptivní radiaci druhů. Darwinismus zdůrazňoval úlohu selekce a pojímal dědičnost jako autonomní sílu, která je nezávislá na vlivu přírodního prostředí. (Budil, 2001: 477)

Darwinova základní myšlenka tedy zní asi takto: *"Když se u jedinců určitého druhu vyskytují různé dědičné vlastnosti a některé z nich potom prospívají přežití a rozmnožování více než jiné, v populaci tyto vlastnosti převládnou a následkem toho se změní celková dědičná výbava onoho druhu."*⁵

Darwinovo dílo silně poznamenalo povahu klasického evolucionismu v antropologii viktoriánské éry a iniciovalo tak vznik hnutí, které je známo jako sociální darwinismus. Dílčí aspekty sociálního darwinismu, zahrnujících tezi o jednotě lidstva a přírody a úlohu populačního růstu jako předpokladu všeobecného boje o přežití, byly přítomny již v sociálních teoriích osmnáctého a devatenáctého

⁴ cit. (Budil, 2009: 30)

⁵ cit. (Budil, 2001: 477)

století. Sociální darwinismus, přenášející princip boje o život do vývoje lidské společnosti pak inspiroval jak levicový extremismus, tak extremismus fašistický a nacistický, který v darwinismu viděl vítané vědecké zdůvodnění programu eliminace slabých. Současně sociální darwinismus umožnil stoupencům rasové teorie konceptualizovat pojem rasy novým způsobem a dodal jejich učení dynamiku opírající se o teorii přírodního výběru. (Budil, 2001: 480) V posledních desetiletích devatenáctého století, při průniku evropských mocností do centra Afriky, pak sociální darwinismus také posloužil jako vědecké ospravedlnění koloniální politiky Západu. (Budil, 2001: 489)

2.3 Termín rasa a jeho původ

Hovořím-li o rasové problematice, je nejprve důležité charakterizovat samotný pojem rasa.

Koncept rasy v moderním smyslu ve středověku a na počátku raného novověku v západní civilizaci neexistoval. (Budil, 2005: 9) V patnáctém století italský pojem "razza" označoval skupinu rostlin, zvířat nebo lidí, mající totožný genealogický původ. (Budil, 2009: 16) Rovněž velké jazykové slovníky raného novověku vymezovaly rasu především ve smyslu rodové linie. (Budil, 2005: 9) K moderní definici rasy se potom dospělo až roku 1835, kdy došlo k šestému vydání *Dictionnaire de l'Académie Française*, které uvádělo definici rasy, podle které jde o skupinu lidí žijících ve stejné zemi, vyznačujících se podobnými fyzickými rysy. (Budil, 2009: 16)

Stále zůstává stereotypem, že lidskou variabilitu můžeme rozdělit do samostatných kategorií podle podobnosti fyzických znaků. Jedinci se společnými fyzickými vlastnostmi jsou zařazeni do skupin, které potom označujeme jako rasa. Definice rasy je přitom od samých počátků jejího užití velmi zmatená a neuspořádaná. Právě tato zmatenost definic a užití na straně jedné a přitom společenský dopad třídění lidí podle jejich biologických vlastností, dělá potom z termínu "rasa" jeden z

nejsložitějších vědeckých konceptů v antropologii. Právě antropologie jako disciplína by pak měla v tomto chaosu být schopna srozumitelně předkládat čistě vědecké argumenty pro diskuzi o povaze lidské variability. To však není zdaleka jednoduchý úkol. (Sládek, 2005: 37-38)

Již po staletí potom provází diskuze o existenci ras a o rasových rozdílech společenské dění. Rozdíly v chování, názorech, ale i náboženství potom přetrvávají a jsou zdroji různých projevů rasismu či xenofobie a jiných diskriminačních postojů. O aktuálnosti problematiky lidských ras potom v současné době svědčí množství vědeckých publikací na mezinárodní úrovni. Existence ras jako biologického jevu taxonomické povahy je odmítána. Proces tohoto odmítnutí rasy jako klasifikační jednotky má potom své kořeny v 60. letech a souvisí s přechodem od typologického paradigmatu k tomu populačnímu. Pro odmítnutí tohoto takzvaného rasového konceptu existuje řada přesvědčivých dokladů. Například genetika ukázala u různých znaků opakovaně, že jejich proměnlivost uvnitř každé populace je větší, než-li potom variabilita mezi jednotlivými populacemi. (Blažek, Brůžek, 2005: 49-50)

Rasa není naší vlastností, avšak je přirozené uvažovat rasově vzhledem k sociálním procesům identifikace se skupinou. Pojem rasa je tedy utvářen společnostmi a můžeme ho tedy označit za sociální konstrukt, který je udržovaný uměle podle společenských norem, kdy rozdíly biologické splývají s odlišnostmi náboženskými, kulturními či jazykovými. Závěrem lze tedy říci, že *"rasa jako biologická entita neexistuje, avšak existují objektivně zjiřitelné rozdíly mezi populacemi"*.⁶ Koncept rasy jako základ rasismu je potom společenským fenoménem, kdy tím, že budeme pojem rasa ignorovat, rasismus jako společenský problém v žádném případě neodstraníme. (Blažek, Brůžek, 2005: 52-55)

⁶ cit. (Blažek, Brůžek, 2005: 55)

Kladu si tedy otázku, zda je reálný "rasismus bez ras". Pojem rasa v moderním slova smyslu se objevuje, jak jsem již uvedla, až v osmnáctém století a do té doby byla zdrojem diskriminace odlišnost, jinakost a lidská variabilita, nikoliv "jiná rasa". K fyzické odlišnosti jednotlivců a skupin však lidé vždy přistupovali s nedůvěrou a odstupem. Tento odstup mnohokrát vyhrocený až do nevraživosti byl náboženského rázu, rasismus byl tedy podněcovaný náboženskou nesnášenlivostí. Jak můžeme vidět v historii, xenofobie či také averze k něčemu cizímu nebo odlišnému lidstvo provází od samých počátků. Existuje mnoho typů rasismu, jejichž praktikující neměli o rase ani rasových klasifikacích ani ponětí a přesto jejich počínání můžeme označit za rasismus. Dostávám se tak k odpovědi na otázku, kterou jsem si na začátku odstavce kladla a která zní: ano. Rasismus bez ras možný je a odstraněním tohoto pojmu ho nezlikvidujeme. Jako názorný příklad uvedu židy, které můžeme definovat jako národ nebo náboženskou skupinu, nikoliv však jako rasu. Z historie, konkrétně z dob nacismu, však známe pojem "židovská rasa", ačkoliv fakticky žádná taková kategorie nebyla nikdy uznávána. Předsudky vůči židům tedy existují odnepaměti a díky nim byly židům po staletí činěny křivdy, které vyvrcholily jejich plánovanou fyzickou likvidací v době druhé světové války, takzvaným holocaustem. Z toho tedy plyne, že příslušnost k rase není skutečnou příčinou rasismu, avšak novodobý rasismus devatenáctého a dvacátého století z rasových teorií čerpal a zneužil je. Předpokladem rasismu je potom xenofobie, strach z něčeho cizího a neznámého či jen prostě odlišného. O skutečném rasismu potom můžeme mluvit tehdy, je-li tato přirozená míra xenofobie překročena a náš strach z cizího vede k opovrhování druhé osoby nebo dokonce k její nenávisti. (Cichá, Šteigl, 2005: 71-75)

Závěrem této kapitoly, zabývající se termínem rasa lze tedy říci, že vznik rasy jako klasifikačního nástroje a měřítka lidské odlišnosti představuje dlouhodobý proces, v jehož rámci se ze středověké xenofobie a rasových stereotypů stala postupně, koncem sedmnáctého

a v průběhu osmnáctého století vědecká kategorie, která se posléze proměnila v jeden z nejničivějších pojmů moderního myšlení. (Budil, 2003: 119) Není tedy pochyb o tom, že pojem rasy změnil dějiny světa.

2.2 Rasové klasifikace

Teprve v rámci procesu kolonizace vznikla potřeba velkých kategorií kontinentálních rozměrů, díky kterým by bylo možno vytvořit přehlednou klasifikaci lidstva, která by odpovídala nárokům moderní instrumentalizace. Takto se tedy zrodily rasologické systémy Bernierovy, Blumenbachovy, či Cuvierovy. (Budil, 2005: 11)

Autorem první známé rasové klasifikace lidského druhu byl Francois Bernier, francouzský lékař a cestovatel, který v době vrcholného období říše Velkých Mughalů, v letech 1654 až 1671 žil v Indii. Po jeho návratu do Francie roku 1684 vyšla anonymně studie, v níž rozlišil čtyři lidské rasy na základě fyzického vzezření. Jeho rasová klasifikace tedy byla založena na základě fyziognomického vzhledu a byla zcela odproštěna od starozákonních kategorií a genealogií. Lidstvo tedy Bernier rozdělil na čtyři rasy obývající Evropu, západní Asii včetně Indie, severní Afriku a Ameriku, druhá rasa potom obývala subsaharskou Afriku, třetí východní Asii a čtvrtá potom Laponsko. Berniera následoval Gottfried Wilhelm Leibniz, který počátkem osmnáctého století identifikoval čtyři základní rasy: negroidní, laponskou, orientální a okcidentální. Leibniz ještě podotkl, že klimatické vlivy mohou stejně tak jako u zvířat či rostlin způsobit zkvalitnění nebo i naopak degeneraci lidské rasy. Na Berniera a Leibnize potom dále navázal Carl Linné, který je známý svým rozlišením druhu Homo na čtyři "odrády", rozšířené podle čtyř hlavních kontinentů. (Budil, 2009: 18-19) *"Jeho systém představoval důležitý krok k asimilaci lidských dějin přírodní historií, jež v devatenáctém století umožnila vytvořit rozsáhlé a ambiciózní rasové výklady dějin."*⁷

⁷ cit. (Budil, 2005: 19)

Ve druhé polovině osmnáctého století byla potom enviromentalistická představa o všemocnosti klimatu podrobena kritice hlavně ze strany filosofů a přírodovědců a jedním z nejznámějších myslitelů osmnáctého století, kteří vystoupili proti enviromentalismu, byl David Hume. Ten ve svém proslulém *Pojednání o povaze národů* z roku 1748 vyzdvihl převahu morálních faktorů nad vlivy klimatickými při utváření národní povahy. Hume však zároveň tušil, že hlouběji pod sociokulturní realitou se nalézají permanentní rys lidské povahy, který je odpovědný za variabilitu lidských populací a právě v této souvislosti se v dějinách rasového myšlení Hume proslavil svou poznámkou o vrozené podřadnosti černochoů a dalších mimoevropských národů, kteří podle něj nejsou schopni přijmout civilizaci. (Budil, 2009: 19)

Největší zásluhu o rozšíření biologického a hierarchického pojetí rasy mezi odbornou i širokou veřejností na přelomu osmnáctého a devatenáctého století měl potom bezesporu německý lékař a anatom Johann Friedrich Blumenbach, který položil ve své disertační práci základy moderní antropologie jako vědy o lidských rasách a zavedl pojem biologicky vymezené rasy. Roku 1776 přitom Blumenbach rozčlenil lidstvo do pěti hlavních biologicky vymezených ras: evropské/kavkazské, mongolské, etiopské, americké a malajské. (Budil, 2009: 18-20) "*Jednotlivé rasy se podle něj zrodily v důsledku procesu degenerace.*"⁸ Rasa etiopská přitom podle něj vznikla degenerací rasy malajské a rasa mongolská zase úpadkem rasy americké. (Budil, 2001: 455) Narozdíl od tehdy oblíbenějšího polygenismu, byl Blumenbach monogenistou a nepochyboval tak o jednotném původu lidstva. (Budil, 2009: 18-20)

⁸ tamtéž, s. 21

3 ÁRIJSTVÍ

3.1 Zrození indoevropéistiky a árijské ideologie

V boji o hegemonii v Indii vyčerpané vnitřními konflikty, se po historické bitvě u Palásí stala Velká Británie rozhodující západní mocností v Indii. *Podle W. S. Churchilla však britské panství v Indii "vzniklo předem nepromyšleně a jaksí mimoděk"*⁹. Východoindická společnost však nedokázala zabránit vzrůstajícímu chaosu a obecnému civilizačnímu rozkladu a proto v průběhu osmnáctého století docházelo k takovým pohromám, jakou byl například hladomor v Bengálsku, na který vymřela třetina populace. Jistý obrat a zlepšení přinesl až Warren Hastings, jenž se stal roku 1774 prvním generálním guvernérem. Hastings jako praktický koloniální administrátor, pokládal shromažďování poznatků o indické civilizaci za předpoklad kvalitní a výkonné správy. Také finančně podporoval zaměstnance Východoindické společnosti, kteří se rozhodli věnovat studiu indických jazyků, a inicioval tak vznik "nové orientalistiky". (Budil, 2001: 389-390)

Nejvýraznější postavou mezi britskými mysliteli v Indii byl však Sir William Jones, který do Bengálska jako soudce Nejvyššího soudu přijel v roce 1783. Roku 1784 potom v bengálské Kalkatě inicioval založení Královské asijské učené společnosti, jejímž byl i prvním prezidentem. V přednášce konané roku 1786 potom Jones učinil zásadní krok, když označil sanskrt, řečtinu, latinu, góštínu, keltské dialekty a také starou perštinu za geneticky příbuzné jazyky, které vznikly ze společného prehistorického základu. Díky tomuto vystoupení je proto William Jones řadou autorů považován za zakladatele moderní indoevropéistiky. (Budil, 2003: 102-107)

Tato Jonesova myšlenka však nebyla zcela původní. Již koncem šestnáctého století si například Joseph Scalinger všiml shod mezi některými evropskými jazyky. Dále Tomas Stevens, anglický jezuita

⁹ cit. (Budil, 2001: 389)

žijící v Indii napsal už roku 1583, že místní jazyky svou strukturou nápadně připomínají řečtinu a latinu a ve stejné době upozornil i Fillippo Sassetti na lexikální shody mezi sanskrtem a italštinou. (Budil, 2001: 397-398) Sanskrt, latina a řečtina tak byly už dlouho před Williamem Jonesem chápány jako spřízněné jazyky.

Jones a další jeho kolegové z Královské asijské učené společnosti tak vystoupili s ideou árijské či indoevropské rodiny, která sdružuje národy obývající Evropu, střední Asii a Indii. Árijské národy měly hovořit vzájemně spřízněnými jazyky a jejich lingvistická jednota poukazovala na společný původ. (Budil, 2005: 23) Árijská ideologie, též nazývaná pangermanismus, umožnila Západu na prahu moderní doby získat novou identitu, prostřednictvím Indie popřít své semitské kořeny a emancipovat se tak zcela od biblické tradice. Hypotetický indoevropský prajazyk se stal po určitou dobu druhým, alternativním "jazykem Ráje" sekularizované Evropy a Západ vyměnil své příbuzenství s národy Předního východu, Židy a Egyptany za pokrevní pouto s Indy a Peršany. (Budil, 2003: 102-107)

V devatenáctém století se potom veliké oblibě těšil termín "árijský", k jehož popularitě podstatnou měrou přispěl v padesátých letech devatenáctého století Friedrich Max Müller. U představitelů rasového myšlení získal tento název velmi silné ideologické konotace. Od prvních desetiletích devatenáctého století byli Indoevropané neboli Árijci chápáni především jako rasa a nikoliv pouze jako jazykové nebo kulturní společenství. Toto setkání mezi rasovými teoriemi a vědou o Indoevropanech mělo potom výrazně ideologické pozadí. Jak ukázala Hannah Arendtová, rasové myšlení, které bylo základní podmínkou tohoto procesu ideologizace indoevropéistiky, proniklo v devatenáctém století do kategorizačního systému prakticky každé evropské vědy. (Budil, 2001: 405-406) *"Vzhledem k tragickému vyústění árijského konceptu do nacistické genocidy dvacátého století se mnozí autoři zamýšlejí nad příčinou tohoto neblahého vývoje a tu vesměs nalézají v*

samotných počátcích indoevropéistiky konce osmnáctého a počátkem devatenáctého století."¹⁰

Na přelomu osmnáctého a devatenáctého století se tedy rozšířilo v Evropě povědomí o příbuznosti indických a západních jazyků a to znamenalo počátek orientální renesance, fenoménu, který nazval Edgar Quinet a v jehož důsledku byli v následujících desetiletích Evropané přesvědčováni o své árijské identitě. (Budil, 2009: 26) Díky tomuto fenoménu pak bylo možné vyzdvihnout tradiční Germány na kvalitativně vyšší stupeň árijství. (Budil, 2003: 124)

3.2 Zrození árijské rasy

V roce 1875 pronesl Henry Maine při příležitosti přednášky o vlivu, který mělo studium Indie na evropské myšlení následující: *"Není pochyb, že nová teorie jazyka zrodila novou teorii rasy..."*¹¹ Klíčovou úlohu při transformaci nové orientalistiky a studia sanskrutu v teorii rasy potom sehrál již zmíněný německý badatel Friedrich Max Müller, který obhajoval teorii dvou ras v rámci indické civilizace. Obyvatelstvo indického poloostrova se podle něj skládalo z negroidní kušitské rasy a z rasy jafetské, kavkazské, či árijské. Jméno Árijů Müller etymologicky odvozoval od latinského "arare"¹², zatímco Turánci byli údajně spojeni se sanskrtským substantivem "turanga"¹³. (Budil, 2001: 448-452) *"Árijové byli tedy z hlediska sociálního evolucionismu výše, než jejich protivníci ze stepí a odtud tedy pramení ta nadřazenost Árijců nad ostatními rasami."*¹⁴

Původně se árijci rozuměli Indové, poté se ale název rozšířil na celou rodinu indoevropských jazyků a ještě později na severoevropský rasový typ. V rasovém kontextu se poté slovo "árijský" stalo

¹⁰ cit. (Budil, 2001: 406)

¹¹ cit. (Budil, 2001: 448)

¹² V překladu znamená "orat" (Budil, 2001: 450)

¹³ V překladu znamená "kůň" (Budil, 2001: 450)

¹⁴ cit. (Budil, 2001: 452)

synonymem výrazů "nordický" nebo také "germánský". (Clayová, Leapman, 1996: 20)

H. F. K. Günther potom v publikaci nazvané *Etnologie německého národa* definoval árijce asi takto: "*Mužský zástupce nordického plemene je nejen nejtalentovanější, ale také nejkrásnější ze všech. Máme před sebou štíhlé mužské tělo vypěstované v nebývalé míře do triumfálního souzvuku kostí a svalů, se širokými, mocnými rameny, mohutným hrudníkem a štíhlými boky. Ženy mají útlá, zaoblená ramena a jejich boky jsou široké, ale křehkých tvarů... Rysy mužovi tváře jsou pevné a ostře řezané, žena má něžný obličej s růžovou pletí a zářivě jasnými očima. Je to ta nejvznešenější rasa.*"¹⁵ (Clayová, Leapman, 1996: 25)

3.3 Joseph-Arthur de Gobineau

Tohoto francouzského spisovatele a autora *Pojednání o nerovnosti lidských ras* ve své práci zmiňují proto, že je díky svému dílu s tématem árijské rasy a rasovou klasifikací velmi úzce spojen.

Joseph-Arthur de Gobineau byl francouzský spisovatel, diplomat a představitel francouzského romantismu, který žil v letech 1816-1882. (Budil, 2009: 9) Proslavil se svým čtyřsvazkovým dílem *Pojednání o nerovnosti lidských ras*, které publikoval v letech 1853-1855 a je to pravděpodobně jedno z neznámějších a nejucelenějších děl rasové teorie devatenáctého století. V díle se pokusil vylíčit historii lidstva, přičemž národ a čistota krve představují nejdůležitější faktor historie, která je naplněna střetáváním konstruktivního a civilizačního úsilí árijské rasy s destruktivní úlohou nižších ras. (Budil, 2001: 458, 469) Hlavním tématem jeho knihy jsou tedy potom dějiny, přičemž rasa představuje hlavní konceptuální nástroj k jejich pochopení. Podle Gobineaua je demografická převaha nižších ras a neustálý neblahý proces míšení tou pravou příčinou pádu velkých civilizací. Neuznával rovnocennost

¹⁵ cit. (Clayová, Leapman, 1996: 25)

lidských ras. Nerovnost mezi rasami je podle něj vrozená a vyplývá z odlišných biologických dispozic, jež se odrážejí v odlišném psychickém ustrojení a mentálních schopnostech. Gobineau byl velice zaujat problematikou zániku civilizace a hledal příčiny rozkladu velkých civilizací minulých epoch, které našel v degeneraci rasy. (Budil, 2003: 125)

Lidstvo se podle Gobineaua skládá ze tří ras, které vznikly navzájem nezávisle. Za nadřazenou rasu tedy Gobineau považuje Árijce, poté následuje žlutá rasa a smíšené rasy jako jsou Semité a nejnižší místo potom zaujímá rasa černá. Jednotlivé rasy se podle něj vyznačují velmi rozdílnými rozumovými schopnostmi a dispozicemi. Nejnižše tedy stojí rasa černá, která má omezený intelekt, ale silně vyvinuté smysly, je emocionálně nestálá a není proto schopna dosáhnout skutečné mravní dokonalosti. Žlutá rasa zase snadno podléhá apatii a je málo fyzicky zdatná oproti rase černé. Gobineau tuto rasu označuje za rasu maloměšťáků. V hierarchii ras potom nejvýše stojí rasa bílá, do které patří Árijci a která vyniká energičností a inteligencí, je praktická a vytrvalá. (Budil, 2003: 125)

Degeneraci způsobené míšením ras považoval Gobineau za neodvratitelný proces a tvrdil, že árijská rasa a tím i civilizace jsou odsouzeny k zániku. V minulosti byla podle Gobineaua každá civilizace vytvořena bílou rasou a zničena v důsledku míšení s rasami nižšími. Podle něj potom vyústí míšení ras do průměrnosti ve fyzické síle, kráse a intelektu. (Budil, 2003: 126) Skutečnými nositeli hodnot a kvalit bílé rasy jsou tedy Árijci, neboli Indoevropané. Navzdory tomuto tvrzení však nebyl Gobineau na rozdíl od ostatních rasistů antisemitou a uznával rovněž i přínos Židů a Arabů. (Budil, 2001: 470) Arthur de Gobineau se stal patronem stoupenců teorie degenerace, kteří předznamenávali zrod nacistického a fašistického hnutí, ale jeho pojetí Árijců potom bylo zcela odlišné například od přístupu autorů Houstona Stewarta Chamberlaina nebo Georgese Vachera de Lapouge, kteří bezprostředně insirovali náplň nacistického rasového totalitarismu. Je

nicméně pravděpodobné, že bez Gobineauova přičinění by na Západě nebylo s Árijci spojováno tak značné revitalizační očekávání a lidé s árijskou krví by nebyli tak hluboce přesvědčeni o svém přirozeném právu vládnout. (Budil, 2009: 13)

Arthur Gobineau tedy nebyl zakladatelem "vědeckého rasismu", avšak svou tvorbou probudil imaginární Árijce k životu. Za jejich další tragický vývoj politickými dějinami však již nenese žádnou odpovědnost. Gobineau z Árijců učinil lid, tvůrce velkých civilizací. S nebývale intenzivní nenávisí, která přišla s rasovým členěním lidstva však neměl Gobineau nic společného. *Rasová válka legitimizovaná sociálním darwinismem, vedená mezi národy, tak vznikla nezávisle na jeho díle a dokonce v rozporu s jeho duchem, přesto je však Arthur Gobineau často obviňován z podílu na jejím rozpoutání.*¹⁶ (Budil, 2009: 299)

*Tomuto autorovi tedy nebyla rasa nástrojem pro zdůvodnění západní nadvlády nad ostatními společnostmi, ale metaforou vznešenosti, ušlechtilosti a hrdinství, tedy hodnot, které byly duchem industriálního věku zabíjeny.*¹⁷

V závěru je potom důležité zdůraznit, že *"tragické zkušenosti genocid dvacátého století by nás měly poučit v tom, že za zločince bychom neměli pokládat pouze fanatické velitele popravčích čet, ale rovněž ideology a politické vůdce, kteří napomáhali vytvořit prostředí, v němž se zmíněné osoby později mohly uplatnit"*¹⁸.

¹⁶ cit. (Budil, 2009:299)

¹⁷ tamtéž, s. 300-301

¹⁸ tamtéž, s. 13

4 VZNIK NACISMU

4.1 Vznik nacistické ideologie

Nacismus, označovaný také jako nacionální socialismus je totalitní ideologie uplatňovaná diktaturou v Německu v letech 1933-1945, přičemž tato ideologie byla založena na představě o nadřazenosti německé árijské rasy nad ostatními národy. Německý nacionalismus je potom charakteristický v tom smyslu, že narozdíl od nacionalismu jiných evropských zemí se nezakládal na společném původu odvozeném od společného území, ale na vědomí, že jednotlivé kmeny na území dnešního Německa hovořily společným jazykem. Zrodil se takzvaný kult čistoty německého jazyka a objevily se dokonce i názory, že němčina byla primordiálním jazykem ráje. (Poliakov, 1996: 76)

4.2 Formování nacismu v Německu

V důsledku porážky v první světové válce bylo Německo sociálně a politicky rozštěpeným národem, ponížným mnoha mezinárodními smlouvami o válečných reparacích, přičemž podmínky těchto smluv částečně položily základy nacistického vzestupu k moci. Porážka Německa v roce 1918 znamenala zánik Německého císařství a uvrhla zdeptaný národ do sociálního zmatku. Antidemokratické politické strany potom nabývaly stále většího vlivu. Mnoho německých nacionalistů věřilo, že válečnou porážku způsobili politici, nikoliv selhání armády. Katastrofální kolaps hodnoty německé měny, ke kterému došlo, pak vtáhl národ do finanční beznaděje. Bývalí Spojenci nakonec zasáhli zavedením ekonomických opatření, která stabilizovala německou ekonomiku, avšak tyto snahy německý lid neuspokojily a byl proto stále velmi přístupný jakékoliv demagogii, která slibovala obrodu národa doma a jeho postavení v zahraničí. (McNab, 2010: 8-10)

V tomto politickém terénu se proto zrodila *Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (NSDAP)*, zpočátku pouze jako jedna z mnoha

pravícově orientovaných nacionalistických organizací soupeřících o moc v poválečném Německu. Rozrůstající se NSDAP nabývala na popularitě také díky svému antikapitalistickému a antisemitskému programu, který byl z velké části vytvořen vycházející politickou hvězdou Adolfem Hitlerem. Ten se stal předsedou strany v červenci roku 1921 a o dva roky později provedla NSDAP svůj "pivní puč" v Mnichově, když se pokusila o vojenský převrat. Ten však skončil nezdarem a pro Hitlera vězením. Během devíti měsíců strávených ve vězení v Landsbergu, kde mimo jiné vytvořil své proslulé politické dílo *Mein Kampf*, změnil Hitler svůj politický zájem a po propuštění z vězení začal usilovat o získání moci legální cestou. Ačkoliv NSDAP nacházela stále větší podporu u voličů, byly volební výsledky konce dvacátých let dvacátého století velkým zklamáním. Situace se ovšem obrátila k lepšímu v roce 1930. NSDAP měla mimořádně silnou základnu mezi německým rolnictvem, avšak svůj zájem zaměřila i na získání střední třídy a státních úředníků, zkrátka vlivných lidí. Na počátku třicátých let dvacátého století potom došlo přímou cestou prostřednictvím hlasovacích urn k expanzi NSDAP ve stranu s celonárodním vlivem. Ideologie NSDAP je stále komplikovaná a je to opravdu ironie, protože Hitlerovi názory byly pouhou směsicí nacionalistických a rasových idejí s hlubokými historickými kořeny v evropské společnosti. Jedna charakteristika filozofie NSDAP potom zní "rasově sociální darwinismus", neboť Hitler viděl boj mezi nadřazenou a z jeho pohledu podřazenou rasou jako zápas o přežití národa. Na vrcholu jeho rasového žebříčku stála rasa árijská, neboli také panský národ, a nejnižší místo potom zaujímali černoši, Slované, Cikáni a především pak Židé. Roku 1933 byl potom Adolf Hitler jmenován kancléřem a začal tak soustřeďovat moc ve vlastních rukou. Během šestiletého období změnil národního ducha, zatímco zároveň využíval své popularity k vymýcení opozice a získání diktátorské moci. (McNab, 2010: 10-14)

Německé antropologické myšlení však navzdory předsudkům, podle kterých bylo Německo zaslíbenou zemí moderního rasismu, v

letech 1860 až 1890 přijetí rasové teorie poměrně úspěšně vzdorovalo. Například dílo *Esej o nerovnosti lidských ras* od Arthura de Gobineaua, se v Německu ze všech evropských zemí setkala s největším odporem. K patrnému posunu došlo až počátkem dvacátého století, kdy se pod vlivem nastupujícího sociálního darwinismu přerušil vývoj německé liberální antropologie a rasová antropologie a především eugenika se prosadily jako legitimní a obecně uznávané vědecké disciplíny. (Budil, 2001: 543)

Důraz na hierarchii ras se tedy vrátil v devadesátých letech devatenáctého století, kdy se darwinismus prosadil v hlavním proudu německého akademického myšlení. Ten také sehrál v německé antropologii úlohu takzvaného trojského koně, který umožnil průnik rasové teorie a eugeniky. Klíčem k pochopení odlišnosti určitých národů se stala dědičnost, která získala v darwinistickém pojetí příznak osudové neodvolatelnosti. Svěbytné a žádoucí rasové vlastnosti se tedy podle nového světového názoru daly udržet a podpořit nikoliv výchovným působením, ale prostřednictvím selekce na způsob přírodního výběru a pomocí rasové hygieny a eugeniky. Byl také přeměněn pojem rasy a ta byla nyní chápána jako soubor specifických dědičných antropologických a fyziologických rysů. (Budil, 2001: 550)

Největší zásluhu na popularizaci rasového myšlení v německy mluvících zemích měl potom bezesporu Houston Stewart Chamberlain, o kterém se ještě zmíním později v souvislosti s osobou Adolfa Hitlera. (Budil, 2001: 553)

Nacistické Německo tedy bylo ve dvacátém století rasistickým státem ovládaným ideologií volající po očištění německé krve a mělo především dva cíle: masové vyhlazování a snahu učinit z nordických árijců vůdčí rasu pomocí programu rasového šlechtění, které by odstranilo nedostatky v genech. Hitler sdílel názor, že k vytouženému cíli očištění německé krve vedou dvě rovnocenné cesty, a to takové, které měly za cíl zbavit se rasově nečistých osob a současně přimět

jedince rasově čisté, aby plodili potomstvo. (Clayová, Leapman, 1996: 5)

V podtextu všech zmíněných teorií se ukrýval antisemitismus, fenomén existující v Evropě už od středověku, kdy se Židé začali usazovat ve velkých městech a věnovat se obchodu i nejrůznějším profesím. Jako lidé s výrazně odlišnou fyziognomií se stali snadným terčem populistů a ambiciózních politických agitátorů. Pomocí "důkazů" genetické nadřazenosti árijců potom degradovali sociální darwinisté a jejich následovníci Židy i ostatní neárijce na bytosti druhého řádu a odtud byl pak jen malý krok například k norimberským rasovým zákonům z třicátých let, vylučujícím německé Židy z rozsáhlých oblastí života. (Clayová, Leapman, 1996: 20-21)

4.4 Adolf Hitler

Tento vůdce, diktátor, či také iniciátor masového vyvražďování je ústřední postavou nacismu a druhé světové války a proto je nezbytné se o něm zmínit. Nebýt Hitlera, k válce Německa proti Židům by nedošlo. Jelikož tedy nejde osobu Hitlera od událostí holocaustu oddělit, musím se u této mimořádné postavy zastavit důkladněji.

Adolf Hitler se narodil 20. dubna 1889 v pohraničním městečku Braunau am Inn v Horním Rakousku jako syn rakouského celníka. (Horník, 2009: 17) Hitler tedy nebyl Němec, nýbrž Rakušan, avšak cítil se být Němcem. Po ukončení základní školy studoval Adolf Hitler v Linci. Jeho snem bylo stát se umělcem, ale to však nebylo po vůli jeho otci, který ho nutil do práce ve státní službě. Roku 1905 školu opustil, aniž by složil maturitu a jeho matka potom souhlasila s jeho vstupem do Vídeňské akademie výtvarných umění, kde ale v říjnu 1907 Hitler neuspěl při přijímacích zkouškách. Hitlerova školní léta rozhodujícím způsobem poznamenala jak jej, tak i Německo a svět. Hitler však zůstal ve Vídni a žil tam s finanční podporou své matky, před kterou však svůj neúspěch skrýval. Tato událost se stala zvrátovým okamžikem v jeho

životě. Smířil se s tím, že se nestane studentem umění a poflakoval se mezi vídeňskou společenskou spodinou, kde debatoval o politice, přičemž se často dostával do vzrušených sporů. (Bruce, 2001: 18-20)

Nenávist k sociální demokracii byla jedním ze základů, na nichž Hitler začal nevědomě budovat svou politickou filozofii. Nenáviděl sociální demokraty, marxisty, odboráře, parlamentní demokracii, ale především potom Židy. Hitlerovou velkou představou bylo to, že Židé se spikli, aby zničili "árijskou" rasu, jejíž esencí byli Němci, prostřednictvím "špinění rasy", bolševismu a sociální demokracie. Od toho okamžiku, kdy si uvědomil, že v čele sociální demokracie stojí Žid, jeho nenávist k Židům rostla den ode dne, až se stala šílenou posedlostí, která pokřivila jeho charakter. Brzy, společně s nebezpečným růstem fanatického německého nacionalismu, se cílem této nenávisti stali už nejen Židé, ale "světové židovstvo". Byli to právě sociální demokraté, kteří mu potom otevřeli oči, aby viděl násilí a fyzický teror jako politickou dynamiku. (Bruce, 2001: 18-20)

Vypuknutí první světové války v srpnu 1914 přivítal Hitler podobně jako mnozí další z kořenů vytržení mladíci jeho druhu s hlubokým pocitem vlastenectví. Nechtěje bojovat za Rakousko-Uhersko, na vlastní žádost podanou bavorskému králi Ludvíku III., bojoval jako Rakušan v řadách bavorského pluku v německé armádě. Během své služby dokonce získal i několik vyznamenání. V roce 1918 potom utrpěl otravu plynem a byl dopraven do vojenské nemocnice ve Štětíně, kde se doslechl o císařově abdikaci a kapitulaci Německa. Tuto skutečnost okamžitě připsal na vrub machinacím Židů a tzv. "listopadových zločinců" mezi politiky. Nikdy tak nepřipustil vinu nejvyššího velení armády. Byl hnán hlavně pocitem viny, že všechny ty nesmírné oběti války přišly nazmar a děsila ho rovněž myšlenka, že by se měl rozloučit s německou armádou, která pro něj znamenala domov. Spolu s útržkovitými politickými poznatky, které nabyl ve Vídni, zformoval tento důraz na autoritu poznaný v armádě psychologickou podstatu Hitlera. Byl teď zasažen sociálním a revolučním vřením, v

němž se Německo zmítalo a více než kdy předtím byl teď ovládán nenávisť vůči židům a marxismu. Viděl však, že se Německo blíží k politickému rozcestí, na němž se bude rozhodovat o jeho budoucnosti, a tak učinil velké rozhodnutí o svém životě a sice, že vstoupí do politiky. (Bruce, 2001: 20-23)

Hitler potom udělal jednu z nejpodivuhodnějších kariér světových dějin, když se od bezejmenného svobodníka z první světové války dostal až na "vůdce" "Velkoněmecké říše" a pána Evropy. Hitler, nadaný neobyčejným řečnickým talentem se po traumaticky prožívané porážce roku 1918 stal členem Německé dělnické strany (DAP) a rychle se potom vyšvihl na až na funkci jejího předsedy. S nacionalistickým programem proměnil malý spolek v masové hnutí, takzvané Nacionálněsocialistické německé strany dělnické (NSDAP). Napoprvé s pučem proti nenáviděné republice roku 1923 neuspěl, a tak v době následujícího uvěznění alespoň v knize *Mein Kampf* zformuloval své rasistické vyznání. Po jmenování říšským kancléřem roku 1933 postupně zlikvidoval republiku, zakázal všechny ostatní strany, odstranil všechny zbývající vnitrostranické odpůrce a po smrti říšského prezidenta Hindenburga roku 1934 nastolil osobní diktaturu založenou na polonáboženském vůdcovském kultu. (Bedürftig, 2004: 168)

Hitlerův antisemitismus byl rasový a nacionální, ne pouze věcí politiky a Hitler jej vyznával jako svého druhu náboženství. (Hoyt, 2003: 9) Hitlerův otec byl prokazatelný antisemita a Hitler tak byl po celé dětství a mládí vystaven antisemitským názorům. Stal se vůči Židům chorobně zaujatý a tato posedlost v něm zůstala po celý život. (Horník, 2009: 17) Žid potom v Hitlerových očích neohrožoval jen samotný německý národ, nýbrž všechny národy. (Jäckel, 1999: 48-49)

Hitler se obával, že pokud nebudou podniknuty účinné kroky, jež by posílily árijskou rasu, Židy na jejich bezohledné cestě vzhůru nic nezastaví. Tyto názory potom sehrály klíčovou roli, jež pak vedly ke druhé světové válce. (Clayová, Leapman, 1996: 28,30) Prosazení

čistoty germánské rasy a její nadvlády nad Evropou bylo hlavním cílem jeho politické i vojenské strategie a zůstalo jím až do chvíle, kdy 30.dubna 1945 pochopil jeho nereálnost a v Berlíně, téměř už dobytém Rudou armádou, spáchal diktátor ve vůdcovském bunkru spolu se svou ženou Evou Braunovou sebevraždu. (Bedürftig, 2004: 168)

Hitlerova vize německé budoucnosti se zjevně zakládala na rasistické filozofii odvozené z populárně vědeckých knih, především potom těch o antropologii a genetice. (Clayová, Leapman, 1996: 19)

De Gobineau, o kterém jsem se zmínila již v předchozí kapitole, tvrdil, že mísení plemen je třeba zabránit stůj co stůj a s tím Hitler naprosto souhlasil. (Clayová, Leapman, 1996: 20)

Autorem, který měl ovšem na Adolfa Hitlera největší vliv, byl Houston Stewart Chamberlain, Angličan žijící na kontinentě a zeť Richarda Wagnera, dalšího stoupence učení o árijské nadřazenosti, jehož hudebním světem bohů a hrdinů byl Hitler rovněž fascinován. Chamberlain věřil v přísnou hierarchizaci lidského rodu podle rasových typů, jejichž příslušníci se nesmějí mísit s příslušníky jiného plemene, nemá-li rasa křížením ztratit svou identitu. V knize *Základy dvacátého století*, vydané v roce 1899, Chamberlain argumentoval, že teutonská neboli árijská rasa stvořila evropskou civilizaci. Chamberlain byl přesvědčen, že v budoucnu hrozí germánským národům rasová degenerace, bude-li se árijská krev mísit s krví jiných plemen. Za hlavní viníky potom označoval Židy, protože se záměrně a metodicky snaží podrýt mísením ras "kvalitnější" árijské národy a "nakazit Indoevropany židovskou krví". Měl za to, že si Židé kladou za cíl stát se pány a vlastníky celého světa. V závěrečné kapitole knihy potom přisoudil odpovědnost za všechny velké události od třináctého do devatenáctého století teutonské rase a vyzval k jejímu zkvalitnění a pročištění prostřednictvím selektivního populačního programu a systematické eliminace cizí krve. (Clayová, Leapman, 1996: 27-28)

Hitlera tyto názory natolik fascinovaly, že si z Chamberlaina udělal idol a v knize *Mein Kampf* potom Chamberlainovu filozofii přetlumočil do akčního programu zahroceného dvěma směry: likvidační stránkou programu a zajištění kvalitativního a kvantitativního růstu germánské rasy. (Clayová, Leapman, 1996: 27-28)

4.3 Eugenika

Tato kapitola má ukázat, na jakém myšlenkovém základu eugenické hnutí vznikalo a jak bylo zneužito nejen v nacistickém Německu.

Termín "eugenika", označující vědu o tom, jak pomocí genetiky zlepšit kvalitu rasy, vynalezl roku 1883 Francis Galton, jeden z prvních propagátorů sociálního darwinismu a také Darwinův bratranec. (Clayová, Leapman, 1996: 21) Slovo eugenika se přitom skládá z řeckého eu-dobry a genos-rod. (Relichová, Dolejší, 2006: 4)

Eugenické teorie tvrdí, že lidstvo lze obrodit potlačením "špatných" genetických rysů a výlučnou reprodukcí "zdravého plemene". Tyto teorie se přitom vyskytly už v polovině devatenáctého století a byly nadšeně přijaty v mnoha částech světa, především ve Spojených státech. (Clayová, Leapman, 1996: 5-6)

Snaha o zlepšení lidské populace se však hned zpočátku začala ubírat dvěma směry. Pozitivní eugenika podporovala zdravé a inteligentní jedince v reprodukci, zatímco negativní eugenika se snažila zabránit dysgenickému rozmnožování nežádoucích členů. Nežádoucími potom byli především slabomyslní, jako byli například alkoholici, epileptici či zločinci, spolu s duševně zaostalými. (Relichová, Dolejší, 2006: 11)

Zemí původu nebo také ohniskem eugenické propagandy můžeme označit Británii, kde okamžitě převládla negativní eugenika. V Londýně se také uskutečnila první Mezinárodní eugenická konference,

kteří se zúčastnil i například Winston Churchill. Od roku 1908 potom dostávalo ministerstvo stovky peticích, ve kterých se požadovalo schválení zákona, jenž by omezil reprodukci těch, kteří toho "nejsou hodni". Když ovšem v roce 1938 pronikly z Německa zprávy o tom, co znamená povinná sterilizace v praxi, bylo jasné, že tento zákon, je neomluvitelným narušením osobní svobody a Británie tak zůstala jednou z mála zemí, kde nebyl tento sterilizační zákon schválen. Jiná situace potom byla ve zbytku Evropy, kdy například v Dánsku, či ve švýcarském kantonu Vaud zákon o povinné sterilizaci slabomyslných přijali. V USA byl sterilizační zákon přijat jako první a tím hlavním impulsem pro jeho přijetí byla hospodářská deprese na počátku třicátých let, během níž začala růst nezaměstnanost. Lidé začali svádět vinu za vysokou míru nezaměstnanosti a chudobu na samotnou degeneraci rasy, jakou předpovídali eugenikové, a eugenická hnutí tak začínala nabírat druhý dech. Právě v tomto období schválila většina zemí eugenické zákony. (Relichová, Dolejší, 2006: 12)

Teorie o panské rase se potom setkaly se zvláště vřelým zájmem v Německu, kde v nich spatřovali možnou odpověď na vážné sociální problémy, jež s sebou přinesla rychlá industrializace a populační růst ve druhé polovině devatenáctého století. (Clayová, Leapman, 1996: 21-22) K tématům, o nichž se debatovalo, náležely kroky, jež by zabránily rozmnožování méněcenné populace a naopak podpořily růst rasově kvalitativní složky obyvatelstva. (Clayová, Leapman, 1996: 24)

V lednu 1934 tak začal platit sterilizační zákon i v Německu. Snahy o zvýšení dědičné kvality byly vzaty smrtelně vážně a během roku 1934, kdy vešel v platnost sterilizační zákon, bylo vykonáno na padesát tisíc sterilizací. Přesné statistiky však nebyly nikdy zveřejněny. Bylo to právě Německo, kde se kromě klasické sterilizace, začaly používat rentgenové paprsky a často docházelo k tomu, že oběti byli tajně ozařováni, zatímco vyplňovali formuláře. *Co potom nestihly*

*operační zákroky a rentgenové paprsky, to vyřešily plynové komory.*¹⁹
(Relichová, Dolejší, 2006: 12-14)

*Zrodila se tedy eugenika, hnutí za zdravější národ zbavený jedinců slabomyslných a postižených a byly i přijímány zákony o nedobrovolné sterilizaci, eutanazii a čistotě rasy, kdy celý tento proces vyvrcholil tragédií holocaustu a etnických čistek druhé světové války.*²⁰

¹⁹ cit. (Relichová, Dolejší, 2006: 14)

²⁰ cit. (Budil, 2009: 30)

5 ZÁVĚR

V práci jsem se snažila představit árijskou rasu ve spojení s nacistickou ideologií a pokusila jsem se tak dát odpovědi na mé výzkumné otázky, které jsem si v úvodu kladla. Totiž, proč byla zrovna árijská rasa nadřazena rasám ostatním, či proč muselo k tragédii holocaustu vůbec dojít a jaký měl tedy Hitler vlastně motiv.

V kapitole o počátcích rasového myšlení jsme se tedy dozvěděli, jak vůbec rasová ideologie vznikla, přičemž jsme došli k závěru, že přesné počátky rasového myšlení nejsme schopni přesně stanovit, avšak sahají do daleké minulosti. Dále jsem se zabývala ideologickými kořeny rasismu, konkrétně potom kranio-metrickými metodami. Pomocí těchto metod badatelé měřili hlavy, mozkovny a další části lidského těla a tyto parametry potom sehrály klíčovou úlohu při konstituování moderní rasové ideologie. Jedním z dalších ideologických nástrojů byl potom sociální darwinismus, který tvrdil, že společnost lze reformovat a pozitivně proměnit na základě aplikace přírodních zákonů. Tato teorie potom měla zásadní vliv na vznik holocaustu a byla inspirací nacistickému extremismu, který v darwinismu viděl vědecké zdůvodnění programu eliminace slabých. Holocaust by pak bez této teorie nejspíš nebyl ani možný. V této kapitole jsem se dále zabývala původem termínu rasa a zmínila jsem také rasové klasifikace, kde jsem se věnovala například F. Bernierovi, či J. F. Blumenbachovi.

Druhou třetinu práce jsem potom věnovala árijství, kde jsme se mohli dozvědět onu příčinu nadřazenosti árijské rasy. Zmínila jsem se zde o Britech v Indii, přičemž svou pozornost jsem zaměřila na W. Jonese, tvůrce Královské asijské učené společnosti, který označil sanskrt, řečtinu a další jazyky za geneticky příbuzné, za což je také označován za zakladatele moderní indoeuropeistiky. Světlo světa tedy spatřila idea árijské či indoevropské rodiny, přičemž árijské národy měly hovořit spřízněnými jazyky. Zrodila se také árijská ideologie nebo také pangermanismus, který hlásal sjednocení všech německy mluvících lidí.

Zmínila jsem se také o orientální renesanci, v jejímž důsledku pak byli Evropané přesvědčováni o své árijské identitě. V další části práce jsem potom představila zrození árijské rasy, kde jsem se pokusila objasnit onu nadřazenost Árijců nad rasami ostatními. Poslední část této kapitoly jsem potom věnovala autorovi, který má s rasovým myšlením a árijskou rasou co dočinění, Josephu-Arthuru de Gobineauovi. Z této kapitoly by tak mělo být také patrné, proč byla árijská rasa tak vyjímečná, vyvolená a nadřazená všem ostatním.

V poslední třetině práce jsem se potom věnovala nacismu. Hned ze začátku jsem tedy podala definici nacistické ideologie uplatňované Německem ve čtyřicátých letech dvacátého století a dále jsem se věnovala formování nacismu v Německu, ke kterému došlo skrze pravicově orientovanou nacionalistickou organizaci NSDAP. Ta byla vytvořena a vedena Adolfem Hitlerem a nacisty a umožnila tak hrůzný čin, jakým byla židovská genocida čtyřicátých let dvacátého století. Zaměřila jsem se zde přitom na příčiny vzniku nacismu v Německu a zhruba popsala průběh nástupu NSDAP k moci. Zde sehrál klíčovou roli již zmíněný sociální darwinismus, který umožnil průnik rasové teorie a eugeniky do německé antropologie. Z Německa se tedy stal rasistický stát, který měl za cíl masové vyhlazování a učinit z nordických árijců vůdčí rasu pomocí programu rasového šlechtění. Svou pozornost jsem potom obrátila na osobu Adolfa Hitlera, vůdce, diktátora a především ústřední postavu nacismu a poté i druhé světové války. V této kapitole jsme se mohli dozvědět něco o Hitlerově dětství a životě, který ho rozhodujícím způsobem ovlivnil a poznamenal jak jej, tak i Německo a celý svět. Hitler žil v představě, že Židé se spikli, aby árijskou rasu a tedy i Němce zničili a proto Židy nenáviděl a snažil se je odstranit. Hitler byl veliký antisemita, avšak jeho antisemitismus byl rasový a nacionální. Kdy přesně se však v Hitlerovi jeho nenávisť vůči Židům objevila se mi nepodařilo zjistit a tato otázka je dodnes předmětem spekulací historiků. Ve své myšlence zbavit se Židů byl také Hitler význačně ovlivněn teoriemi o nadřazenosti árijské rasy, konkrétně například teorií

Houstona Stewarta Chamberlaina. O autorech, kteří měli na Hitlera vliv jsem se zde tedy také zmínila. V závěru kapitoly jsem se potom věnovala eugenice, vědě, která chtěla pomocí genetiky zlepšit kvalitu rasy. Této vědy potom bylo v nacistickém Německu zneužito, především v souvislosti s nedobrovolnou sterilizací a eutanazií, kdy celý tento proces potom vyvrcholil tragédií holocaustu.

Není tedy pochyb o tom, že rasismem a vyzdvihnutím árijské rasy nad rasy ostatní vše začalo a nebýt sociálního darwinismu, eugeniky a osoby Adolfa Hitlera, tragédie holocaustu by se potom nejspíše nikdy neodehrála. Příčin a okolností mající na vznik holocaustu vliv je tedy mnoho a navzájem se proplétají, a proto jednoznačného viníka židovské genocidy nelze určit. Jisté však je, že pojmy árijské rasy a nacismu si už navždy budeme spojovat s druhou světovou válkou a miliony lidských obětí.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

1. BEDÜRFTIG, Friedemann. *Třetí říše a druhá světová válka. Lexikon německého nacionálního socialismu 1933-1945*. Praha: Prostor, 2004. ISBN 80-7260-109-1.
2. BLAŽEK, Vladimír, BRŮŽEK, Jaroslav. Má termín "rasa" opodstatnění v současné antropologii? In: *Dějiny, rasa a kultura*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Nakladatelství a vydavatelství Vlasty Králové, 2005, s. 49-55.
3. BRUCE, George. *Nacisté*. Praha: Jan Vašut, 2001. ISBN 80-7236-109-0.
4. BUDIL, Ivo, T. *Za obzor Západu*. Praha: Triton, 2001. ISBN 80-7254-163-3.
5. BUDIL, Ivo, T. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-321-0.
6. BUDIL, Ivo, T. Historické proměny rasové teorie a ideologie. In: *Dějiny, rasa a kultura*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Nakladatelství a vydavatelství Vlasty Králové, 2005, s. 8-28.
7. BUDIL, Ivo, T. *Jitro Árijců: život a dílo Arthura Gobineaua, zakladatele árijské ideologie*. Praha: Triton, 2009. ISBN 978-80-7387-274-8.
8. CICHÁ, Martina, ŠTEIGL, Jan. Je rasa skutečně premisou rasismu? In: *Dějiny, rasa a kultura*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Nakladatelství a vydavatelství Vlasty Králové, 2005, s. 71-75.
9. CLAYOVÁ, Catrine, LEAPMAN, Michael. *Panská rasa. Nacistické Německo a experiment Lebensborn*. Praha: Columbus, 1996. ISBN 80-85928-43-4.
10. HORNÍK, Jan. *Proč holocaust: Hilterova vědecká mesianistická*

- vražda*. Praha: Rybka Publishers, 2009. ISBN 978-80-87067-75-8.
11. HOYT, Edwin P. *Hilterova válka*. Praha: Beta-Dobrovský, 2003. ISBN 80-7306-069-8.
 12. JÄCKEL, Eberhard. *Hitlerův světový názor: projekt jedné vlády*. Praha: Paseka, 1999. ISBN 80-7185-254-6.
 13. McNAB, Chris. *Druhá světová válka v datech. Třetí říše 1933-1945. Skutečnosti a statistické údaje o Hilterově Německu*. Praha: Svojtka & Co., 2010. ISBN 978-80-256-0375-8.
 14. POLIAKOV, Léon. *The Aryan Myth: A History of Racist and Nacionalistic Ideas In Europe*. New York: Barnes & Noble Books, 1996. ISBN 0-7607-0034-6.
 15. RELICHOVÁ, Jiřina, DOLEJŠÍ, Zbyněk. Eugenika a genetické testování. *Eugenika aneb Lze zlepšit dědičný potenciál lidské populace?* [online]. [cit. 14.3.2012] Dostupné z: <<http://svp.muni.cz/ukazat.php?docId=187>>.
 16. SLÁDEK, Vladimír. Rasa: mýtus pro popis lidské variability. In: *Dějiny, rasa a kultura*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Nakladatelství a vydavatelství Vlasty Králové, 2005, s. 37-38.

7 RESUMÉ

This dissertation followed up Aryan race in connection with Nazi ideology. I tried to clarify circumstances that preceded Holocaust origin and that gave rise to Holocaust. I was interested in question why Adolf Hitler chose exactly Aryan race to be the best race and what motive he had for killing off several millions of the Jews.

I divided my dissertation into three chapters. The first one I applied myself to the very beginning of racial thinking. The second one I applied myself to Aryan ideology. In the final one I searched for causes of the Nazi ideology origin or the beginning of Nazi origin in Germany.

The dissertation aim wasn't to present other Holocaust history but I tried to have a think about causes of its origin. It wasn't possible to cover all the causes due to the vast theme so I tried at least to mention in my opinion the most important causes.